

Úryvek ze studie **Jaroslavy Peškové: *Dětství a problém naší zodpovědnosti ve vztahu k němu. Co jest dětství a kdo je odpověden za jeho kvalitní cestu (2003)***

Vraťme se ještě na chvíli k otázce, kdo je odpovědný za cestu dětí a dospívající mládeže k porozumění dimenzím lidského života, za cestu k horizontu smysluplných souvislostí. Z pozice dříve narozených se ptám, kdo nesl v době před válkou a mezi válkami odpovědnost za „péči o duši“ nejmladších generací? Situace rodin byla stejně různorodá. Kulturní úroveň rodin nebyla nikdy přímo úměrná příjmovým kategoriím. Tržní prostředí fungovalo stejně jako dnes. Jen v jednom byl rozdíl: pan učitel nebo paní učitelka na vesnici, pan profesor ve městě na gymnáziu byl vážen, protože uměl víc než jenom řemeslo. Byl vzdělaný a dovedl provázet své žáky i po odchodu ze školy. Dovedl naznačit možné cesty. Vzdělání – umění uspořádat disparátní vědomosti a zkušenosti – bylo vysoce ceněno. Dnes v době internetu se zdá, že stačí počítačem generovaná data, jimiž jsme zahlcováni. Předpokládám jejich zakořenění a transformaci ve skutečné in-formace nevěnujeme pozornost. Důsledkem je sekundární negramotnost, která mnohým znalcům neumožňuje pochopit diferentní kontexty a horizonty smyslu vlastního konání.

Přelom 20. a 21. století se tak pozoruhodně liší od doby před sto lety. Tehdy růst vzdělání populace v Předlitavsku s ohledem na počet středoškoláků a vysokoškoláků v dorůstající populaci byl na jednom z nejpřednějších míst v Evropě bez ohledu na brzdicí pokusy ústřední vlády. Pro české země to platilo více než pro jiné oblasti. Ani tehdy si ovšem konzervativci, liberálové či realisté neuvědomovali, co bude pro budoucnost znamenat akademicky vzdělaná populace. I v tom je naše decisní sféra jiná než před sto lety, ale zároveň zoufale stejná. (Srovnej G. B. Cohen, 1996.)

Odpovědnost za překročení pouze daného měla škola. Každá škola měla fungující knihovnu. V učitelských a profesorských platech se s takovouto bezplatnou péčí o sféry veřejného zájmu počítalo. Často se tato péče rozšiřovala i za hranice vyučovacího procesu.

„V zájmu daňových poplatníků“ a jejich potomků.

Škola nemůže samozřejmě učit vlastnímu názoru v bezbřehých debatách o ničem, nebo o tom, o čem ani studenti ani učitel nic nevědí. Smysl má debata jen tehdy, má-li jasný předmět a je-li přítomen vzdělaný duch, který problému všestranně rozumí. A to není zadarmo.

Významný pramen k přelomu 19. a 20. století nám poskytuje krásná literatura, v první polovině 20. století také dětská literatura a odborná psychologická a pedagogická produkce. Neméně zajímavé by bylo zjistit, jaké životní a kulturní podmínky v rodině měli velcí duchové dvacátého století a v čem byla pro ně škola a rodina podnětná, co jim usnadnilo cestu za vědeckými objevy, uměleckými výkony i podnikatelskými aktivitami. Tato reflexe nám při tvorbě našich projektů poněkud chybí.

Není, zdá se důležité, kdo v blízkém okolí otevře dětem a dospívajícím cestu ke vzdělání, kde najdou podněty pro své touhy a usilování. V žádném případě není přímá úměra mezi formálním vzděláním rodičů, jejich příjmy a počtem knih v jejich knihovně na jedné straně a připraveností mladých lidí neprošvihnout svůj život na straně druhé. Důležité je, aby škola pěstovala schopnost rozumět, nejen registrovat data. Pokud zůstane institucí výkonu za katedrou i v lavicích, nemá šanci v diferentním světě obstát. Škola byla vždy v minulosti (navzdory častým nepříznivým okolnostem) místem, kde probleskovaly nové myšlenky. Škola zprostředkovávala nové objevy ve vědách i kultuře. Škola bezděčně prohlubovala vzdělání rodičů. Její role byla a je nezastupitelná. Pro naše národní dějiny je zvláště zajímavé, že právě na počátku století byl obrovský zájem o rozvoj školství. Souviselo to s vědomím společnosti o významu vzdělanosti pro sociální reprodukci. Slogan o „zlatých českých rukách“ pochází právě z této doby a dlouho si udržoval svou platnost.